

Η ΠΡΩΤΗ ΜΑΧΗ ΤΟΥ ΑΓΩΝΑ ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΛΙΓΓΕΝΕΣΙΑΣ ΚΑΙ Ο ΠΡΩΤΟΣ ΕΠΩΝΥΜΟΣ ΕΛΛΗΝΑΣ ΝΕΚΡΟΣ.

Γράφει ο Ευάγγελος Πολ. Γιαννικόπουλος. Πτυχιούχος Νομικής του ΕΚΠΑ –
Ιστορικός ερευνητής.

Εισαγωγικά.

Στην Ιστορία υπάρχουν γεγονότα τα οποία, παρόλο που η σημασία τους είναι αξιόλογη ή έστω συμβολική, σημειώνονται περιληπτικά ή ως υποσημείωση ή και αγνοούνται ακόμη στο ευρύτερο κοινό.

Ένα παρόμοιο γεγονός, το οποίο θα μπορούσε να αποτελεί σύμβολο με κάπως ιδιαίτερη ιστορική σημασία και σημείο αναφοράς ενός επταετούς αγώνα, ο οποίος, έπειτα από πολλές διακυμάνσεις, έριδες, ήττες και νίκες, συνετέλεσε στην απελευθέρωση του έθνους μας από τον περίπου τεσσάρων αιώνων τουρκικό ζυγό ήταν και η συναφθείσα μάχη «Στα Στενά τ' Αγιοθανάση» παρά τον Αλφειό μεταξύ των Τούρκων Φαναριτών και των Ελλήνων επαναστατών¹.

Όμως και οι νεώτεροι ιστορικοί και ερευνητές τίμησαν με αναφορά τους την μάχη εκείνη. Μεταξύ αυτών, απ' όσους γνωρίζουμε, συγκαταλέγονται και οι:

Κ ω ν. Π α π α ρ ρ η γ ό π ο υ λ ο ς, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, έκδοσις Γ. Φέξη, 1896. **Δ ι ο ν ύ σ ι ο ς Α. Κ ό κ κ ι ν ο ς**, Η Ελληνική Επανάσταση, έκδοσις «Μέλισσα», 1967. **Α γ η σ ί λ α ο ς Τ σ έ λ α λ η ς**, Πλαπούτας, βιογραφία - Αρχείο, έκδ. Γιαννίκος, 1962. **Τ ά κ η ς Κ α ν δ η λ ώ ρ ο ς**, Ιστορία της Γορτυνίας, 1899. **Ι ω ά ν ν η ς Κ ο σ μ ό π ο υ λ ο ς**, Ιστορία της Ολυμπίας, Ανδρίτσαινα, 1930. **Γ ι ά ν ν η ς Α ν τ ω ν ό π ο υ λ ο ς**, Στα στενά τ' Αγιοθανάση, Αθήνα, 1975. **Π α ν α γ ι ώ τ η ς Χ α ρ α λ α μ π ό π ο υ λ ο ς - Δ η μ ή τ ρ ι ο ς Π ρ ί γ γ ο υ ρ η ς**, Η συμβολή της επαρχίας Ολυμπίας στον Αγώνα του Εικοσιένα, επετηρίς. «Ολυμπιακά Χρονικά», τ. Β, 1971. **Α θ α ν ά σ ι ο ς Κ λ ω ν ά ρ η ς**, Ιστορία της Μίνθης (Άλβαινα), έκδ. Εκδοτική Εστία, Αθήνα 1996. **Ι ω ά ν ν η ς Θ ε ο φ α ν ί δ η ς**, Ιστορικόν Αρχείον, περ. Σειρά Α, Τεύχος Α. Και τοπικές εφημερίδες διαφόρων εποχών.

Επειδή έχουμε την άποψη ότι δεν έχει δοθεί στη μάχη αυτή η προσήκουσα σημασία από πλευράς ιστοριογράφων της εποχής, διότι ναι μεν πολλοί έγραψαν, αλλά τόσα ολίγα, δυσανάλογα με το ειδικό βάρος της, κρίναμε σκόπιμο να αναφερθούμε δια περισσοτέρων λόγων, με πρόθεση, όχι δια να προστεθεί ακόμη μια αναφορά στα όσα άλλα, ούτε να γίνει φροντιστήριο ιστορίας επί του συγκεκριμένου θέματος, αλλά να γίνει περισσότερο γνωστή και να εξηγηθεί γιατί αγνοείται κυρίως από τους νεωτέρους και δεν αποδίδονται οι πρέπουσες προς αυτήν τιμές, όπως σε άλλα περιστατικά του Αγώνα.

Προσέτι, στην παρούσα μελέτη θα γίνει αναφορά όσον αφορά εις τον πρώτο επώνυμο Έλληνα νεκρό της πρώτης εκείνης σύγκρουσης μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων, η οποία είχε όλα τα στοιχεία μιας μάχης, σύμφωνα με τις βασικές αρχές του πολέμου και απέβη επί πλέον νικηφόρα για τα ελληνικά όπλα.

Υποθέτουμε ότι δεν υπάρχει σκόπιμος λόγος από όσους έγραψαν απομνημονεύματα ή τους ιστοριογράφους της εποχής να την αγνοήσουν σχεδόν. Απλώς, κατά την άποψή μας, παρασύρθηκαν από την μετέπειτα εξέλιξη των γεγονότων του πολέμου, που ακολούθησαν, εκ των οποίων

πράγματι πολλά ήσαν σημαντικά, όπως η μάχες στο Λεβίδι, στο Βαλτέτσι, στα Τρίκορφα, η πολιορκία και κατάληψη της Τριπολιτσάς και φυσικά οι περιπέτειες από της εποχής του Ιμπραήμ και εντεύθεν.

Επίσης αυτή η μάχη πιθανόν να επισκιάστηκε από την προηγηθείσα απελευθέρωση της Καλαμάτας, πριν από λίγες τότε ημέρες.

Όμως, όπως είναι γνωστόν, στην περίπτωση καταλήψεως της Καλαμάτας την 23 Μαρτίου 1821, η οποία εορτάζεται κατ' έτος πανηγυ-ρικός, δεν έγινε κάποια μάχη και φυσικά η κατάληψη δεν ήταν αποτέλε-σμα ενόπλου συγκρούσεως μεταξύ των αντιπάλων, αλλά αμαχητί παράδοσής της από τον Αρναούτογλου προς τους επαναστάτες.

Εξ άλλου είναι γεγονός ότι η μάχη αυτή δεν έχει αξία μόνο ως τυπική ένοπλη πρώτη σύγκρουση με τον εχθρό, όπως την θεωρούν πολλοί, αλλά από αυτή μπορεί ο οιοσδήποτε αναλυτής να αντλήσει ποικίλα χρήσιμα συμπεράσματα. Όπως περί της τακτικής των εμπολέμων, γεγονός, το οποίο ίσως πρέπει να είναι περισσότερο αντικείμενο των ασχολουμένων με τα στρατιωτικά ιστορικά θέματα, αλλά κυρίως ως προς τί ωφέλησε μετέπειτα τους Έλληνες αγωνιστές και άλλα τινά.

Το ότι ήταν πράγματι η πρώτη μάχη του Αγώνα της Εθνικής μας Παλιγγενεσίας, δεν υπάρχει αμφιβολία. Είναι γεγονός επίσης ότι υπάρχουν πολεμικά μικροεπεισόδια Ελλήνων και Τούρκων κατά την διάρκεια της πολυετούς δουλείας, γιατί ο Έλληνας «ζυγόν δεν υποφέρει», όπως διδάσκειται. Όμως κανένα από αυτά τα επεισόδια δεν είχε τον χαρακτήρα της τακτικής μάχης. Αντίθετα η Μάχη στα στενά του Αγίου Αθανασίου, όπως σημειώθηκε, είχε όλα τα χαρακτηριστικά μιας πολεμικής σύγκρουσης και σηματοδότησε επί πλέον την απαρχή του μεγάλου Αγώνα με τα γνωστά επακόλουθα.

Το ότι θεωρείται η πρώτη μάχη επίσης επιβεβαιώνεται από όλους τους ιστορικούς συγγραφείς και τους απομνημονευτές του Αγώνα. Ενδεικτικά σημειώνονται, ατάκτως, οι:

Σπυρίδων Τρικούπης². «Αύτη ήτον η πρώτη εν τάξει μάχη της πελοποννησιακής επανάστασεως μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων και συνεκροτήθη κατά τύχην υπό τον πολέμαρχον της Πελοποννήσου Κολοκοτρώνη...».

Ιωάννης Φιλήμων³. «Πρώτην ήδη κατά την έναρξιν της επαναστάσεως εκέρδισαν υπεροχήν τινα ηθικήν οι Έλληνες και πρώτην οι Τούρκοι, ησθάνθησαν αντίκρουσιν και υλικήν ζημίαν, τυχόντες ανταγωνιστού αρμοδίου, ως του Κολοκοτρώνη...».

Φώτιος Χρυσανθόπουλος ή Φωτάκος⁴. «Αυτός δε ήτο ο πρώτος πόλεμος, όπου εσυνάχθησαν τόσοι πολλοί Έλληνες στρατιώται...».

Γενναίος Κολοκοτρώνης⁵. «Αύτη είναι η πρώτη μάχη ήτις έγινε κατά την έναρξιν της επαναστάσεως».

Όμως ουδείς και εκ των νεωτέρων ιστορικών ή ερευνητών αμφισβητεί τον χαρακτηρισμό. Ενδεικτικά και ατάκτως σημειώνονται οι εξής:

Διονύσιος Α. Κόκκινος⁶. «Μετά την μάχην αυτήν, η οποία ήτο η πρώτη που εδόθη εις την Πελοπόννησον απέναντι τουρκικής δυνάμεως, ο Κολοκοτρώνης επροχώρησε με τους υπ' αυτόν προς την Καρύταιναν...».

Ιωάννης Κοσμόπουλος⁷. «Η μάχη αυτή ήταν η απαρχή των μαχών, η πρώτη εν παρατάξει μάχη μεταξύ Ελλήνων και Τούρκων εν Πελοποννήσω. Η πρώτη, η οποία εκλέησε τα ελληνικά όπλα...».

Τάκης Κανδηλώρος⁸. «Τοιαύτη εν συνόψει υπήρξεν η πρώτη Ελληνική νίκη του αγώνος, ήτις προσεπορίσατο τοις επαναστάταις ικανά όπλα και πλειότερα λάφυρα...».

Δημ Πρίγγορης - Παναγιώτης Χαραλαμπόπουλος⁹. «Και όμως η πρώτη νικηφόρος μάχη «εκ του συστάδην» του 1821 είναι εκείνη στα Στενά τ' Αγιοθανάση κοντά στο Κοτύλιο, απέναντι από το κάστρο της Καρύταινας.».

Γιάννης Αντωνόπουλος¹⁰. «Η μάχη λοιπόν των Στενών τ' Αγιοθανάση, ήτανε η πρώτη στην Πελοπόννησο που έγινε απέναντι μεγάλης πολεμικής

δύναμης και η σημασία της ήτανε σημαντική, γιατί ζέστανε τα Ελληνικά όπλα, ενθουσίασε τους ραγιάδες κι ετρόμαξε τους Τούρκους».

Επομένως δεν είναι απαραίτητη η επιβεβαίωση ενός ακόμη ιστορικού ερευνητή, όταν διακεκριμένοι συγγραφείς το διαβεβαιώνουν απόλυτα, χωρίς καμιά επιφύλαξη και επί τη βάσει στοιχείων.

Παρόλα τα ανωτέρω υπάρχουν και μερικά ελάχιστα άλλα δημοσιεύματα, τα οποία θεωρούν ως πρώτες νικηφόρες μάχες, εκείνη η οποία πραγματοποιήθηκε στο Λεβίδι την 14 Απριλίου του 1821, ή στο Βαλτέτσι την 12 Μαΐου 1821, χωρίς να κάνουν μνεία περί της μάχης των Στενών τ' Αγιοθανάση, άγνωστο για ποιο λόγο. Προφανώς για τοπικιστικούς λόγους. Πάντως η λαϊκή μούσα τίμησε δεόντως την μάχη, όπως και τις πολλές άλλες¹¹.

Τα προ της μάχης γεγονότα.

Είναι ιστορικά γνωστό ότι τα διαθρυλούμενα περί εξεγέρσεως των Ελλήνων, το 1821, είχαν περιέλθει σε γνώση των Τούρκων των διεσπαρμένων σε διάφορα σημεία του Μοριά πολύ ενωρίτερα. Οι υποψίες αυτές επιβεβαιώθηκαν όμως με γεγονότα και κυρίως με την αμαχητί κατάληψη της Καλαμάτας, την 23 Μαρτίου 1821 από επαναστάτες υπό τους Μαυρομιχάλη, Κολοκοτρώνη, Παπαφλέσσα και λοιπούς καπεταναίους του Μοριά. Επομένως παραμερίστηκε πλέον ο πέπλος της συνωμοτικής μύθεως των Ελλήνων, όσων έπρεπε να μνηθούν από τους αποστόλους τη Φιλικής Εταιρείας και οι Τούρκοι οι διεσπαρμένοι ανά τους Καζάδες του Μοριά που πληροφορήθηκαν περί της εξεγέρσεως των Ελλήνων, κατενόησαν ότι διέτρεχαν κίνδυνο να εξοντωθούν και έκριναν σκόπιμο να μετακινηθούν στα μεγάλα κέντρα διοικήσεως ή σε διάφορα οχυρά κάστρα. Και άλλοι μεν μετακινήθηκαν προς τα Μεσσηνιακά φρούρια, άλλοι προς το Χλουμούτσι, άλλοι προς την περιοχή του Λάλα και άλλοι προς το κέντρο της τουρκικής διοικήσεως την Τριπολιτσά.

Επόμενο ήταν και οι Τούρκοι της επαρχίας Ολυμπίας και συγκεκριμένα των χωριών της Ζούρτσας με 90 οικογένειες και 100 εμπειροπολέμους μαχητές, της Μούντριζας με ολιγότερες και του Ζάχα από της πρωίας της 24^{ης} Μαρτίου μόλις πληροφορήθηκαν και την κατάληψη της

Καλαμάτας ανεχώρησαν από τα χωριά τους και συγκεντρώθηκαν εις το κέντρο της περιοχής, το Φανάρι, όπου εκεί ήταν οι πολυαριθμότεροι.

Όταν συγκεντρώθηκαν στο Φανάρι με σκοπό να μετακινηθούν όλοι μαζί προς ένα από τα πλησιέστερα τουρκικά κέντρα, αποφάσισαν να καλέσουν τους Ανδριτσάνους προκρίτους δια να τους συμβουλευτούν δήθεν, αλλά με πρόθεση να τους φονεύσουν και ούτω να τρομοκρατήσουν όσους ραγιάδες σκόπευαν εξεγερθούν στην ευρύτερη περιοχή της Ολυμπίας. Της αποφάσεως αυτής έλαβαν γνώση οι Ανδριτσάνοι από πληροφορίες υπηρετών των Αγάδων τους οποίους χρηματοδοτούσαν αδρά προκειμένου να ενημερώνονται για τις προθέσεις των και έπειτα από διαβουλεύσεις αποφάσισαν και μετέβησαν εις το Φανάρι τέσσαρες προεστοί, ήτοι οι Νικόλαος Τζανέτου, Παναγιώτης Ζαριφόπουλος, Πολυχρόνης Τζανέτου και Χρήστος Αναστασίου, έστω και με κίνδυνο να τους φονεύσουν.

Η απόφαση όμως των Τούρκων δεν πραγματοποιήθηκε χάρις στην γνώμη που επικράτησε του Τούρκου Ιντζαγά ονομαζόμενου, σώφρονος και γενναίου Οθωμανού¹², ο οποίος υποστήριξε ότι η ενέργεια αυτή θα έχει αντίθετα αποτελέσματα, δηλαδή θα οργίσει περισσότερο τους Έλληνες ενώ εκείνοι είναι εκτεθειμένοι και ευρίσκονται σε δεινή θέση λόγω των οικογενειών τους.

Τέλος στη συνάντηση αυτή Τούρκων και Προκρίτων επικράτησε η πειστική πρόταση των τελευταίων και η διαβεβαίωσή τους ότι δεν υπάρχει κίνδυνος καθ' οδόν προς Τριπολιτσά και προσφέρθηκαν να τους εξεύρουν και ζώα προς μεταφορά των κινητών τους πραγμάτων και των οικογενειών τους.

Οι Τούρκοι Φαναρίτες εξακολουθούσαν να έχουν επιφυλάξεις και άφησαν το θέμα για την επομένη.

Μετά την επιστροφή των Ανδριτσάνων προκρίτων από το Φανάρι, την 24 Μαρτίου, ούτοι συνήλθαν εις Ανδρίτσaina και προκειμένου να προκαλέσουν τους Τούρκους να αναχωρήσουν από τον τόπο τους οπωσδήποτε, όπως άλλωστε τους ειδοποίησε ο Κολοκοτρώνης¹³, μεταχειρίστηκαν το εξής «σχέδιο»: Άναψαν το εσπέρας φωτιές στα πέριξ του Φαναρίου υψώματα, ρίχνοντας ταυτοχρόνως πυροβολισμούς. Οι Τούρκοι βλέποντες και ακούο-

ντες αυτά ανησύχησαν και απέστειλαν ένα Έλληνα ονόματι Αγγελή Θανάσουλα που ήταν στην δούλεψή τους, να πληροφορηθεί περί του γεγονός. Εκείνος μνημένος στο σχέδιο πήγε στους προεστούς και αφού συνεννοήθη μαζί τους επέστρεψε στους Τούρκους και τους ενημέρωσε ότι δήθεν Μανιάτες και Αρβανίτες έχουν καταλάβει τα πέριξ και είναι έτοιμοι να τους επιτεθούν¹⁴.

Οι Τούρκοι κατόπιν τούτου και για να αποφύγουν τυχόν εγκλεισμό στην περιοχή αποφάσισαν να αναχωρήσουν αμέσως εις Τριπολιτσάν, μαζί με τους ομολόγους των της Καρύταινας τους οποίους θα συναντούσαν κατά την διέλευσή τους από την περιοχή. Προς τούτο ειδοποίησαν τους προεστούς της Ανδρίτσαινας να τους εφοδιάσουν με τα ανάλογα αχθοφόρα ζώα που τους είχαν υποσχεθεί. Όντως οι Ανδριτσάνοι τους εφοδίασαν αμέσως και οι Τούρκοι αναχώρησαν από το Φανάρι πανστρατιά την πρωία της 26 Μαρτίου 1821.

Δεν είναι ακριβής ο συνολικός αριθμός των Τούρκων που ανεχώρησαν από το Φανάρι δεδομένου ότι οι ιστοριογράφοι της εποχής δεν συμφωνούν μεταξύ των. Επί παραδείγματος ο Δεληγιάννης¹⁵ σημειώνει ότι ήταν περί τις οκτώ ως έγγιστα χιλιάδες ψυχαί και υπέρ τας δυο χιλιάδες οπλισμένοι εμπειροπόλεμοι, μεταξύ των οποίων, εκτός των μαχίμων, ήσαν και γυναικόπαιδα, γέροντες και ζώα με τα υπάρχοντά τους.

Αλλά και οι άλλοι αναφερόμενοι στα γεγονότα δεν συμφωνούν μεταξύ τους ως προς τον αριθμό των μαχίμων Τούρκων. Ενδεικτικά κατά τον Φραντζή¹⁶ οι μάχιμοι ανήρχοντο σε 1.439, όσοι καταμετρήθηκαν διερχόμενοι από την Ανδρίτσaina, ο Γενναίος Κολοκοτρώνης¹⁷ περί τους 1.700 και άλλοι άλλον αριθμό. Ανεξάρτητα όμως από τον ακριβή αριθμό, η πομπή ακολούθησε τον μοναδικό δρόμο προς Τρίπολη μέσω Καρύταινας – Μεγαλοπόλεως. Ο δρόμος αυτός, οπωσδήποτε από Ανδρίτσαινας μέχρι Καρύταινας, είναι δύσκολος, στενός και δεν προσφέρεται για μια τόσο μεγάλη πομπή η οποία είχε μήκος περί τα 3 και πλέον χιλιόμετρα και πορευόταν πολύ βραδέως. Ως ένδειξη απλώς, οι Τούρκοι ξεκίνησαν από το Φανάρι το πρωί της 26^{ης} Μαρτίου και μέχρι το εσπέρας είχαν διανύσει μόνο περί τα 15 χιλιόμετρα του δρόμου προς την Καρύταινα και συγκεκριμένα μέχρι την τοποθεσία Σουλτίνα όπου υπάρχει πηγή και νερό από διερχόμενο εκεί ποταμίσκο και διανυκτέρευσαν.

Ο Κολοκοτρώνης με 300 Μανιάτες, 200 του Μούρτζινου, 70 του Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη με επί κεφαλής τον Βοϊδή και 30 δικούς του, όπως σημειώνει ο ίδιος¹⁸ έπειτα από την απελευθέρωση της Καλαμάτας αμαχητί, μετεκινήθη προς τα ορεινά της Αρκαδίας και πολιόρκησε την Καρύταινα.

Ευθύς μετά την αναχώρηση των Τούρκων, οι επικεφαλής των Φανατιρών μαχητών¹⁹ συγκεντρώθηκαν εις την εκκλησία της Αγίας Βαρβάρας της πόλεως και αφού ετέθησαν υπό την ηγεσία των πρώτων τη τάξει Τζανέτου Χριστόπουλου και Νικολάου Ζαριφόπουλου εξ Ανδριτσαίνης, κινήθηκαν ακολουθώντας κατά πόδας αυτούς και το εσπέρας, ενώ οι Τούρκοι είχαν σταθμεύσει εις Σουλτίνα, εκείνοι στρατοπέδευσαν εις το πλησίον αυτών υψηλότερο χωριό Ρόβια και μάλιστα άναψαν πολλές φωτιές, ορατές από την Σουλτίνα, για να φανεί δήθεν ότι είναι πάρα πολλοί εις αριθμό. Ούτω βλέποντάς τις φωτιές οι Τούρκοι να θεωρήσουν ότι τους ακολουθούν πολλοί επαναστάτες και ως εκ τούτου να ματαιώσουν τυχόν πρόθεσή τους για να επιστρέψουν και να μετακινηθούν εις Λάλα. Προσέτι ενημέρωσαν τον Κολοκοτρώνη σχετικά²⁰ και επειδή δεν είχαν ικανή δύναμη μαχητών του ζήτησαν να τους αποσταλεί ανάλογη τοιαύτη, επειδή θεωρούσαν ότι εκείνος έχει οπωσδήποτε αρκετή.

Οι Τούρκοι εν τω μεταξύ ευρισκόμενοι το βράδυ εις Σουλτίνα μετενόησαν διότι δεν επέλεξαν να μεταβούν στο χωριό Λάλα, το οποίο και οχυρό ήταν, και εμπειροπόλεμους υπερασπιστές είχε και πλησιέστερα ήταν από το Φανάρι. Προς στιγμή μάλιστα αποφάσισαν να επιστρέψουν και να κατευθυνθούν προς το Λάλα. Όμως η απόφαση αυτή εματαιώθη αμέσως καθόσον είδαν τις φωτιές στα υψώματα του χωρίου Ρόβια πολύ πλησίον της Σουλτίνας, όπου είχαν στρατοπεδεύσει οι Ολύμπιοι και θεώρησαν ότι υπάρχει μεγάλη δύναμις εκεί και δεν συμφέρει να την αντιμετωπίσουν. Έτσι αποφάσισαν επομένως να προχωρήσουν μόλις ξημερώσει προς Τρίπολι. Προς τούτο απέστειλαν αγγελιαφόρο με γράμμα εις Καρύταινα και ενημέρωναν τους εκεί ομολόγους των ότι είναι καθ' οδόν και να ετοιμασθούν και αυτοί όλοι μαζί να κινηθούν προς Τριπολιτσά. Τον αγγελια-φόρο όμως εφόνευσε εις το γεφύρι του Αλφειού ένας επαναστάτης ο Βασίλης Μπούτουνας, από το χωριό Καρυές και του πήρε το γράμμα, το οποίο το έστειλε αμέσως εις τον Κολοκοτρώνη. Ο τελευταίος ιδών το περιεχόμενο, αφού άφησε μερικούς να πολιορκούν το κάστρο της

Καρύταινας μετεκινήθη και έπιασε την στενωπό του δρόμου απέναντι της κωμοπόλεως στο πιο δύσβατο σημείο εγγύς του λόφου του Αγίου Αθανασίου, αριστερά του Αλφειού, αναμένοντας τους Τούρκους.

Τέλος την πρωία της επομένης 27 Μαρτίου ξεκίνησε πάλι η πομπή των Τούρκων ανύποπτη για την ενέδρα και ακολουθούμενη κατά πόδας από τους Φαναρίτες.

Η μάχη.

Πλησίασαν οι Τούρκοι προπορευόμενοι μαχητές, έχοντας εις το μέσον τους γέροντες, τα γυναικόπαιδα και τα κινητά τους πράγματα με τα ζώα, δηλαδή ικανό αριθμό αμάχων, τους οποίους στο τέλος εκάλυπταν επίσης με μαχητές. Όμως βρέθηκαν αιφνιδίως μεταξύ δύο πυρών, εμπρός οι δυνάμεις του Κολοκοτρώνη εκ 300 Μανιατών και οπίσω οι δυνάμεις των Ολυμπίων (Φαναριτών) εκ 400 περίπου μαχητών. Έτσι άρχισε η μάχη πεισματώδης εκατέρωθεν, καθόσον και οι Φαναρίτες Τούρκοι, Ζαχαίοι και Μουντριζάνοι, όπως μας βεβαιώνουν οι ιστοριογράφοι, «ήταν εμπειροπόλεμοι, ησκημένοι παιδιόθεν εις τα όπλα πολέμησαν γενναίως και επέδειξαν ηρωισμό και μαχητικότητα, δεδομένου ότι υπεράσπιζαν και αμάχους, ήτοι γέροντας, τέκνα, συζύγους και την περιουσία των»²¹

Οι Τούρκοι δεν ήτο δυνατόν ούτε να οπισθοχωρήσουν, διότι τους πολεμούσαν οι Ολύμπιοι «από πίσω», ούτε να προχωρήσουν, διότι ευρίσκοντο αντιμέτωποι με τις δυνάμεις του Κολοκοτρώνη. Επομένως προ του σοβαρού αυτού διλήμματος αναγκάστηκαν να πολεμούν, όπως σημειώθηκε, γενναίως και αυτοί επί πέντε ή κατ' άλλους 6 ώρες. Όμως κατά την διάρκεια της μάχης τραυματίστηκαν οι επικεφαλής των Μανιατών Βοϊδής και Δουράκης και οι υπ' αυτούς τους παρέλαβον και ανεχώρησαν. Έτσι αποδυνάμωσαν την δύναμη του Κολοκοτρώνη, ο οποίος μετεκινήθη και κατέλαβε με τους εναπομείναντες ελαχίστους υπ' αυτόν την γέφυρα του Αλφειού μοναδικό σημείο διάβασης του ποταμού και τους εμπόδιζε να διέλθουν. Οι Τούρκοι βρέθηκαν σε απόγνωση. Συγκεντρώθηκαν στην περιοχή Ξεροκαρύταινας και συγκεκριμένα στην οχυρά θέση Καμένο Τζαμί²² και αποπειράθηκαν να διέλθουν από την γέφυρα. Φυσικά εκεί τους ανέμενε ο Κολοκοτρώνης και ουδέν επέτυχαν, απλώς συνέχισαν να πολεμούν.

Όμως η συνέχιση της μάχης δεν ήταν προς όφελός τους, δεδομένου ότι προέβλεπαν ότι σε λίγες ώρες θα νύχτωνε και πριν νυχτώσει εκείνοι έπρεπε να έχουν περάσει στην αντίπερα όχθη προς το κάστρο της Καρύταινας.

Προ του σοβαρού αυτού διλήμματος και προκειμένου να επιτύχουν του σκοπού των αποφάσισαν να κατέλθουν προς τον Αλφειό και να τον περάσουν σε άλλο σημείο και συγκεκριμένα στην θέση Χαλούλαγα. Τότε υπέστησαν μεγαλύτερη φθορά, καθόσον πολλοί φονεύθηκαν και περισσότεροι, κυρίως γυναικόπαιδα και γέροντες, πνίγηκαν στον ποταμό, ο οποίος δεν είναι ευκολοδιάβατος, μήνα Μάρτιο μάλιστα, όπου τα νερά είναι περισσότερα εκ των βροχών και ορμητικά στο σημείο εκείνο λόγω στενότητας της κοίτης του.

Τελικά διαπεραιώθηκαν εις αθλίαν κατάσταση στην απέναντι όχθη υποστηριζόμενοι από τους πολιορκημένους εντός του φρουρίου της Καρύταινας, οι οποίοι αφού διέσπασαν την εξ είκοσι Ελλήνων πολιορκία εξήλθαν του τείχους και προσεγγίσαντες από την δεξιά όχθη πυροβολούσαν τους Έλληνες.

Αυτά είναι, σε πολύ γενιές γραμμές, τα στοιχεία περί της πρώτης εκείνης μάχης. Οι ιστοριογράφοι της εποχής μερικοί επεκτείνονται σε λεπτομέρειες πλην και σε πολλές ανακρίβειες, προκειμένου να αναδείξουν και την δική τους ανύπαρκτη συμμετοχή καθόσον ένα είναι το ιστορικά αληθές ότι εκ των Ελλήνων στα Στενά τ' Αγιοθανάση πολέμησαν από πλευράς Ελλήνων μόνοι οι υπό τον Κολοκοτρώνη δυνάμεις και οι Ολύμπιοι υπό τους Χριστόπουλο και Ζαφειρόπουλο. Όσον αφορά τους υπολοίπους οπλαρχηγούς που υποστηρίζουν διάφοροι την συμμετοχή τους, μας παρέχει στοιχεία ο αξιόπιστος Μιχ. Οικονόμου²³ περί του χρόνου αφίξεως εκάστου στον τόπο.

Οι εκατέρωθεν απώλειες.

Είναι χρήσιμο να σημειωθεί ο αριθμός των εκατέρωθεν απωλειών της μάχης εκείνης και όσα άλλα στοιχεία είναι εν προκειμένω χρήσιμα. Το πράγμα όμως δεν είναι εύκολο. Και τούτο, διότι δεν υπάρχουν στοιχεία από πλευράς Τούρκων. Από πλευράς Ελλήνων επίσης. Διότι οι Έλληνες, δεν ήσαν στρατιωτικά οργανωμένοι και επομένως δεν είχαν την πρόνοια να

κατονομάσουν ή να απαριθμήσουν απλώς τους δικούς των τουλάχιστον νεκρούς. Ο καθένας από όσους έγραψαν απομνημονεύματα ή τους ιστορικούς που έχουν ασχοληθεί με το αντικείμενο, σημειώνει διαφορετικό αριθμό νεκρών ή τραυματιών και μάλιστα παραλείπει να αναφέρει την πηγή από την οποία αρύσθη τις πληροφορίες του. Μάλιστα ο Κολοκοτρώνης σημειώνει ότι 500 ψυχές Τούρκων χάθηκαν στο ποτάμι. Επομένως η απαρίθμηση από τον καθένα δυσχεραίνει τα πράγματα, αντί να τα απλουστεύσει.

Πάντως απ' όλους τους ανωτέρω ο πιο έγκυρος, δύναται να θεωρηθεί ο Κανέλλος Δεληγιάννης, επειδή μνημονεύει την πηγή από την οποία έλαβε τις πληροφορίες και τον αριθμό. Συγκεκριμένα σημειώνει: «Από τους Τούρκους εφονεύθησαν έως το έμβασμά τους εις Καρύταιναν 176 και 125 επληγώθησαν. Επνίγησαν και εις την διάβασιν του ποταμού επέκεινα των 160, άνδρες γυναίκες και παιδιά, κατά τας αλανθάστους πληροφορίας, τας οποίας έλαβον τότε και έπειτα από τους Φαναρίτας Τούρκους και από διαφόρους αυτόπτας Έλληνας»²⁴.

Όσον αφορά τους Έλληνες, σημειώνει ο ίδιος στην αυτή παράγραφο, «Εφονεύθησαν κατά την διάρκεια της ημέρας εκείνης 3 Μανιάται και 13 επληγώθηκαν, από δε τους Καρυτινούς και Φαναρίτες Χριστιανούς 5 εφονεύθησαν και 16 επληγώθηκαν».

Η σημασία της μάχης.

Η σημασία της πρώτης εκείνης μάχης ήταν σπουδαία. Σήμερα θα την κρίναμε ως ένα σύνηθες σε πολεμικές επιχειρήσεις επεισόδιο. Όμως με τα μέτρα της εποχής ήταν κάτι που μέχρι τότε εθεωρείτο ως άθλος και ακατόρθωτο γεγονός.

Πολλά είναι τα στοιχεία και συμπεράσματα, τα οποία είναι δυνατόν να συναχθούν και ειδικότερα:

Οι Έλληνες συνειδητοποίησαν πλέον ότι είναι σε θέση να εμπλακούν σε πόλεμο ίσοι προς ίσους ή και ανώτερους, στρατιωτικά οργανωμένους αντιπάλους και τούτο τους ενέπνευσε θάρρος και αυτοπεποίθηση.

Από την μάχη αυτή απέκτησαν, έστω και μικρά, εμπειρία τού κατά μέτωπο αγώνα, μάλιστα με πολλαπλάσιο και καλώς οργανωμένο και εκπαιδευμένο αντίπαλο.

Πίστεψαν ακράδαντα ότι ο μέχρι τώρα δυνάστης δεν είναι αήττητος.

Παρόλο το ανοργάνωτο του πράγματος από απόψεως τακτικής επιχειρήσεων και ανεκπαιδευτων μαχητών, εν τούτοις σε πολύ λίγο διάστημα κατέληξαν ικανότατοι μαχητές και το απέδειξαν στις εκάστοτε συγκρούσεις με τους εχθρούς απ' αρχής μέχρι τέλους του Αγώνος.

Κυρίως η μάχη αυτή αναπτέρωσε το ηθικό των Ελλήνων και τους εμπύχωσε τόσο, ώστε να μη θεωρούν αδύνατη μια οποιαδήποτε σύγκρουση με τον δυνάστη και ανύψωσε το γόητρο του Κολοκοτρώνη και πέραν της Πελοποννήσου εισέτι, καθόσον απεδείχθη ότι, καίτοι αγράμματος, διέθετε στοιχεία στρατηγικής ικανότητας και πολεμικής εμπειρίας ανωτάτης βαθμίδος. Τούτο σηματοδότησε και την μετέπειτα πορεία του κατά τις διάφορες φάσεις του Αγώνος στις οποίες συμμετείχε.

Τέλος η πρώτη εκείνη μάχη και πρώτη νίκη των Ελλήνων εκλόνισε το ηθικό των Τούρκων διότι αντελήφθησαν πλέον ότι δεν έχουν να κάμουν με ατάκτους ή ανοργάνωτες πολλάκις ομάδες εξεγερμένων Ελλήνων, αλλά με δύναμη ικανή να τους δημιουργήσει σοβαρότατα προβλήματα, όπως και ακολούθησαν αυτά.

Φανταστείτε εάν η μάχη αυτή ήταν νικηφόρα για τους Τούρκους. Κατ' αρχήν το ηθικό των Ελλήνων θα καταρρακωνόταν. Θα εγκατέλειπαν τις προσπάθειες και μια απόπειρα που οργανώθηκε συνωμοτικά με κόπους και κίνδυνο θα είχε άδοξο τέλος, ενώ οι συνέπειες επί του αμάχου πληθυσμού θα ήσαν χειρότερες και εκείνων των Ορλοφικών. Ποιος γνωρίζει έπειτα από πόσα χρόνια θα επιχειρείτο μια παρόμοια προσπάθεια αποτινάξεως του ζυγού, εάν φυσικά υπήρχε ελληνικό στοιχείο και δεν εξολοθρευόταν παντελώς, όπως έγινε τον περασμένο αιώνα με τις σφαγές των Ποντίων και του Μικρασιατικού ελληνισμού.

Γενικά ήταν μία μάχη ιστορικής σημασίας και προς τούτο οφείλουμε να αποδίδουμε την δέουσα τιμή και μνήμη.

Ο πρώτος επώνυμος Έλληνας νεκρός της μάχης.

Για την μάχη εκείνη, όπως εσημειώθη, ουδείς ιστορικός ή άλλος από όσους έγραψαν απομνημονεύματα γενικώς αναφέρει τα ονόματα των Ελλήνων νεκρών. Και ούτε των τραυματιών βέβαια, εκτός μιας περιπτώσεως, των ονομάτων των τραυματισθέντων καπεταναίων Μανιατών Βοϊδή και Δουράκη.

Υποθέτουμε ότι, αν οι νεκροί ήταν οπλαρχηγοί είναι βέβαιο ότι θα μνημονεύονταν. Για τους απλούς μαχητές όμως παντού και πάντα η αυτή τύχη. Δεν δίδεται μεγάλη σημασία. Φυσικά ούτε και για τους Σημαιοφόρους της εποχής, παρόλο που το Αξίωμα του Σημαιοφόρου, κατά την άποψή μας, είναι ανώτερο από οποιοδήποτε άλλο, επειδή, λόγω της ιδιότητάς του, είναι εκείνος που ευρίσκεται στην πρώτη γραμμή του πυρός, συνεπώς περισσότερο εκτεθειμένος σε σχέση με τους άλλους, επειδή ότι ο αντίπαλος αυτόν έχει ως πρώτο στόχο. Και τούτο διότι, με την εξόντωση του Σημαιοφόρου του εχθρού κάμπτεται το ηθικό των μαχητών της παρατάξεώς του και πέφτει η μαχητικότητά τους, ενώ αντίθετα αναπτερώνεται το ηθικό της άλλης πλευράς.

Πάντως από όλους όσοι ανεφέρθησαν στην μάχη αυτή μόνο δυο είναι εκείνοι που ομιλούν περί σημαιοφόρου: Ο ένας είναι ο Φιλήμων²⁵, ο οποίος σημειώνει: «εκ δε των Ελλήνων έπεσεν εις σημαιοφόρος». Ο έτερος είναι ο Φωτάκος²⁶, ο οποίος είναι πιο συγκεκριμένος και σημειώνει «από τους οπίσω Έλληνας (εννοεί τους Ολυμπίους, τους μαχομένους εκ των όπισθεν των εχθρών), ένας σημαιοφόρος». Δυστυχώς αμφότεροι δεν μνημονεύουν το όνομά του. Ουδείς άλλος, ούτε και οι νεώτεροι ιστοριογράφοι αναφέρουν περί νεκρού σημαιοφόρου.

Και είναι μεν δύσκολο για την εποχή εκείνη να συγκρατηθούν ονόματα νεκρών ή τραυματιών. Όμως ένα όνομα Σημαιοφόρου και εν προκειμένω από τους Ολυμπίους, μαχητές, ο οποίος έπεσε μαχόμενος στην πρώτη αυτή μάχη, δεν θα ήταν πολύ δύσκολο να συγκρατηθεί και να μνημονευθεί έστω και προφορικά από στόματος σε στόμα. Αλλά τον αγνόησαν.

Όμως η θεία δίκη της ιστορίας δεν τον αδίκησε. Του απένειμε τον Στέφανο της δόξης και ήδη είναι επισήμως καταχωρημένος επωνύμως σε έγγραφα και σε σελίδες της ιστορίας, έστω και στα «ψηλά γράμματα».

Επομένως θα μνημονεύεται εσαεί όσο γράφεται ακόμη η αυθεντική ελληνική ιστορία.

Ο Σημαιοφόρος αυτός ήταν ο Λυμπέρης Δημακόπουλος. Ένας αγνός πατριώτης, οικογενειάρχης με σύζυγο και τρία τέκνα, ο οποίος μόλις άκουσε ότι οι Έλληνες ξεσηκώθηκαν, χωρίς καν να σκεφθεί ούτε κινδύνους, ούτε οικογένεια και μαζί με τους άλλους συγχωριανούς του ακολούθησε την πορεία προς τον Αγώνα και την Θυσία. Ψηλός, όπως ήταν, όπως τον θέλει η παράδοση, πήρε αμέσως χωρίς ανταγωνισμό το αξίωμα του Σημαιοφόρου, το οποίο τίμησε με το αίμα του, ως πρώτος Έλληνας νεκρός.

Ο Λυμπέρης Δημακόπουλος, καταγόταν από το χωριό της Ολυμπίας την τότε Παύλιτσα και ήδη Φιγαλία του μετέπειτα Δήμου Φιγαλίας. Εντεταγμένος λοιπόν στο δυναμικό των Ολυμπίων Αγωνιστών συμμετείχε στην πρώτη, και τελευταία για αυτόν, μάχη στα Στενά τ' Άγιο Θανάση, την 27^η Μαρτίου 1821.

Τι ποιο θαυμάσιο πράγμα ο υπέρ της ελευθερίας της πατρίδος θάνατος!

Όμως και στην περίπτωση του Αγωνιστή αυτού, του ήρωα Λυμπέρη Δημακόπουλου η ιστορία επανελήφθη. Ουδείς τον αναφέρει επωνύμως. Την δόξα και τις αμοιβές τα έδρεψαν άλλοι και ίσως όχι κατ' αξίαν.

Πάντως υπάρχουν και δύο που τον αναφέρουν επωνύμως. Πρόκειται για τον Χρίστο Α. Στασινόπουλο στο «Λεξικό της Επανάστασης του 1821»²⁷, ο οποίος τον μνημονεύει συγκεκριμένα, καθώς και τον τόπο καταγωγής του, δηλαδή την Παύλιτσα, στοιχεία, προφανώς από τον οικείο φάκελο χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος.

Επίσης και ο Ιστοριοδίφης και Δάσκαλος, από την Μίνθη (Άλβαινα) Θανάσης Κλωνάρης στο βιβλίο του «Ιστορία της Μίνθης»²⁸ αναφέρει συγκεκριμένα: «Και από τους Έλληνες σκοτώθηκαν. Ανάμεσα σ' αυτούς και δυο σημαιοφόροι: Ο Λυμπέρης Δημακόπουλος από την Παύλιτσα και ο Κυριάκος Στογιόπουλος από του Κουμουθέκρα», Ολύμπιος και εκείνος.

Έτσι με βάση τα ισχνά ανωτέρω στοιχεία, η έρευνα στο Αρχείο χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης απέδωσε καρπούς. Εκεί στον βιβλίο Αγωνιστών και στον οικείο φάκελο του ανωτέρω υπάρχουν πολλές και ενδιαφέρουσες ειδήσεις, αλλά μόνο για τον πρώτο εκ των ανωτέρω τον Λυμπέρη Δημακόπουλο.

Ειδικότερα υπάρχει:

α) Αναφορά της χήρας του φονευθέντος με το όνομα Λυμπέραινα Δημακόνυφη²⁹.

Η αναφορά απευθύνεται προς τον έπαρχο της Ολυμπίας Δανιήλ Πανά³⁰ και εγράφη μετά την απελευθέρωση. Δι' αυτής η χήρα ζητεί να τύχει αναλόγου συντάξεως. Εδώ την αντιγράψαμε από τον οικείο Φάκελο των Χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης και έχει ως εξής:

«Προς τον Β. Έπαρχον Ολυμπίας.

Εν Ανδριτσαίνη τη 15 Φεβρουαρίου 1846

Ο ποτέ ανήρ μου ονομαζόμενος Λυμπέριος Δημακόπουλος κάτοικος του χωρίου Παύλιτζας της επαρχίας Ολυμπίας, άμα ήκουσεν την φωνή περί της ανεξαρτησίας της Ελλάδος του ιερού Αγώνος τον μήνα Μάρτιον του έτους 1821, έλαβε εις χείρας τα όπλα και έτρεξε κατά των εχθρών Οθωμανών Φαναριτών και πολεμών γενναίως και ανδρείως εις την θέσιν Άγιον Αθανάσιον ή ξεροκαρύταινα και προπορευόμενος ως σημαιοφόρος εφονεύθη παρά των εχθρών εις την αυτήν θέσιν, ως βεβαιούται από το εσώκλειστον πιστοποιητικό των οπλαρχηγών και προκρίτων της Ολυμπίας, οίτινες ήσαν παρόντες και εγκατέλειπεν την υποφαινομένην γυνήν του με τρία ανήλικα τέκνα, δύο θήλεα και εν άρρεν.

Δεν δύναμαι Κύριε Έπαρχε να σας εξηγηθώ τας δυστυχίας και κακοπαθείας τας οποίας εδοκίμασα και δοκιμάζω, δια να ημπορέσω να ζωοτροφήσω τον εαυτόν μου και τα ανήλικα τέκνα μου, ώστε από τας κακοπαθείας και δυστυχίας ο υιός μου ονομαζόμενος Αθανάσιος έπαθε και πάσχει από πολυχρόνιον πάθος και είμεθα εις αθλιεστάτην κατάστασιν.

Προστρέχω λοιπόν δια της παρούσης αναφοράς ταύτης και παρακαλώ θερμώς όπως ευαρεστηθείται και ενεργήσεται δια να λάβω κι εγώ η δυστυχής, παρά της Σ. Κυβερνήσεώς μας σύνταξιν τινά ή βοήθειαν, καθώς και άλλοι που είχαν τοιαύτην τύχη απόλαυσαν.

Διότι ένεκα των γηρατειών μου δεν δύναμαι εις το εξής ούτε τον εαυτόν μου να ζωοτροφήσω, ούτε τον ασθενή υιόν μου. Και ευσεβάστως υποφαινομαι.

Η ευεπιθεστάτη

Κάτοικος του χωρίου Παύλιτζας Λυμπέραινα Δημακόνυφη.

Δια ν. αιλιανοπούλου.».

Πολύ γλαφυρά η αναφορά είναι παραστατική και αναφέρεται στις συνθήκες υπό τις οποίες εφονεύθη ο σύζυγός της, αλλά διεκτραγωδεί και την οικογενειακή της κατάσταση.

Στον οικείο φάκελο υπάρχει επίσης:

Το πιστοποιητικό διαφόρων καπεταναίων, το οποίο εξεδόθη τη αιτήσει χήρας οι οποίοι επιβεβαιώνουν με αυτό το περιεχόμενο της ανωτέρω αναφοράς της.

Το Πιστοποιητικό τούτο, κατά πιστήν αντιγραφή, έχει ως εξής:

Πιστοποιητικόν

«Πιστοποιούμεν ευσυνειδήτως οι κάτωθι υποφαινόμενοι ότι ο εκ του χωρίου Παύλιτσας της επαρχίας Ολυμπίας Λυμπέρης Δημακόπουλος λαβών εις χείρας τα όπλα μετ' άλλων συγχωριανών του, προπορευόμενος ως σημαιοφόρος έπεσεν ενδόξως κατά τον Μάρτιον του 1821 έτους εις την κατά την Τρίπολιν απερχομένων τότε Φαναριτών Οθωμανών συναφθείσαν πεισματώδη μάχην κατά την θέσιν ξεροκαρύταινα ο Άγιος Αθανάσιος πολεμών γενναίως κατά των Μουσουλμάνων τούτων. Και ότι ούτω πεσών εις την αρχήν της επαναστάσεως, εγκατέλειπε πολυάριθμον οικογένειαν, στενάζουσαν αενάως υπό το σκληρόν βάρος δυστυχίας και διατελούσαν εις την εσχάτην πενίαν.

Όθεν κατ' αίτησιν της συζύγου αυτού Λυμπέραινας Δημακόνυφης, δίδομεν το παρόν μας πιστοποιητικόν, ίνα τη χρησιμεύσει όπου δεί.

Εν Ανδριτσαίνη την δευτέραν Φεβρουαρίου 1846.

Σακελλάριος Αναστάσιος,

Τζανέτος Χριστόπουλος,

; (υπογραφή δυσανάγνωστος),

αρχιμανδρίτης Σπυρίδων Γεωργακόπουλος,

Β. Λυμπερόπουλος

αναγνώστης κοσμόπουλος
 Γιαννάκης κοσμόπουλος
 καλόγηρος Σανήλος
 Γιάννης Μπογιαντζής
 αντώνης και παναγιώτης Πασχαλίνου
 Παναγιώτης Βασιλόπουλος
 ; (υπογραφή δυσανάγνωστος)
 φωτεινός Μιχόπουλος
 πολυχρόνης αμπαριώτου
 Αθ. Π. αμπαριοτόπουλος
 Ε. Γεωργακόπουλος
 Ανδρέας ; (υπογραφή δυσανάγνωστος)
 Αντώνης Λιακόπουλος
 Παναγιώτης ; (υπογραφή δυσανάγνωστος)
 Δημήτρης Λιακόπουλος
 Διονύσιος Παπαδημητρίου»³¹.
 Στην άλλη όψη του πιστοποιητικού:
 «Επικυρούται η γνησιότητα των όπισθεν 22 υπογραφών.
 Εν Ανδριτσαίνη την 16 Φεβρουαρίου 1846.
 Ο αναπλ. του Δημάρχου Ανδριτσαίνης δημαρχών πάρεδρος
 (Τ.Σ.) υπογραφή (δυσανάγνωστος)».

Δεν γνωρίζουμε εάν η οικογένεια του αγωνιστή αυτού έτυχε κάποιας αρωγής ή συντάξεως. Το πιθανότερο είναι ότι δεν έλαβε τίποτα, διότι όπως προκύπτει από τον ανωτέρω Φάκελο υπεβλήθη και δευτέρα αναφορά απευθυνόμενη προς την επί των θυσιών και αγώνων εξεταστικήν επιτροπήν, υπογραφομένη υπό της ανωτέρω και των τέκνων της Αθανασίου, Νικολέτας και Αγγέλως, στην οποία η αιτούσα γνωρίζει ότι έχει αναφερθεί σχετικά και προς τον Έπαρχο Ολυμπίας Δανιήλ Πανά χωρίς αποτέλεσμα.

Η αναφορά αυτή προς την Επιτροπή έχει ως εξής:

«Εν Ανδριτσαίνη 16 9βρίου 1846

Προς την επί των θυσιών και αγώνων εξεταστικήν επιτροπήν.

Ο πρώτος που έγινε θύμα υπέρ της ανεξαρτησίας της Ελλάδος ήταν ο ανήρ μου και πατήρ των υποφαινομένων τέκνων ονομαζόμενος Λυμπέρης Δημακόπουλος κάτοικος χωρίου Παύλιτσας του Δήμου Φιγαλίας. Άμα ηκούσθη φωνή δια την υπέρ ανεξαρτησίας του αγώνος

έλαβε και ο ανήρ μου εις χείρας του τα όπλα και έτρεξε κατά των εχθρών και πολεμών γενναίως και ανδρείως και λαβών την σημαίαν προπορευόμενος παρά των άλλων συντρόφων του εφονεύθη παρά των εχθρών εις θέσιν ξεροκαρύταινα και εγκατέλειπεν τους υποφαινομένους σύζυγόν του και τέκνα του ανήκανα όντα και εδοκίμασα μεγάλας δυστυχίας και λιμωκτονίας και καταδρομάς μέχρι ου υπήρξεν έθνος.

Και με την ύπαρξιν του έθνους εδοκίμασα τας αυτάς δυστυχίας και λιμωκτονίας, αλλά παρηγορόμουν από τους συναγωνιστάς του ανδρός μου και από διαφόρους οπλαρχηγούς ότι η Κυβέρνησις θέλει κάμη την ανήκουσαν αμοιβήν εις τους υποφαινομένους αλλά μέχρι τούδε δεν είδαμε τίποτε.

Ανέφερα πολλάκις τα δίκαια και δυστυχίας μου εις τας τοπικάς μας αρχάς, αλλά ματαίως εκοπίαζα. ανεφέρθην προλαβόντος και εις τον έπαρχον Ολυμπίας Κύριον Δανιήλ Πανάν εσωκλείοντας εις την αναφοράν μας και πιστοποιητικόν διαφόρων συναγωνιστών του ανδρός μου και πατέρα των ανηλίκων αλλά ούτε και από αυτά δεν είδομεν τίποτα μόλο που ο κύριος έπαρχος ούτος μας υπεσχέθη αφού εβεβαιόθη από τους οπλαρχηγούς ολυμπίας ότι θέλει βεβαιόσει εις την κυβέρνησιν τα δίκαια παράπονά μας.

Η περισσότερα λύπη προς υμάς Σ. επιτροπή ήταν όπου παρατηρώμεν άλλας χήρας και ορφανά αι οποίαι έλαβαν την τύχην την ιδικήν μας, να λαμβάνουν μηνιαίαν σύνταξιν παρά της κυβερνήσεως και εμείς να λιμοκτονώμεν και ένεκα της κακοπαθείας και λιμοκτονίας ο υποφαινόμενος Αθανάσιος Λυμπέρη Δημακόπουλος υιός του ποτέ φονευθέντος Λυμπέρη Δημακόπουλου έγινε εμπαθής από πολυχρόνιον πάθος και δεν δύναμαι να εργασθώ ειμί ζητώ βοήθειαν παρ' άλλων, και αι υποφαινόμεναι θυγατέρας του ποτέ φονευθέντος Λυμπέρη Δημακόπουλου ενώ εφθάσαμεν εις ηλικίαν μεγάλην δεν ελάβομεν την ανήκουσαν βοήθειαν, δια να ημπορέσωμεν να κατωρθώσωμεν κατά το χωρικόν μας έθυμον παραμικράν προίκα δια τα μέλλοντα.

Επειδή λοιπόν και η Κυβέρνησις εσύστησεν την Σ. επιτροπήν ταύτην προς εξέτασιν των θυσιών και αγώνων είμεθα και ημείς μια οικογένεια η οποία εθυσιάσαμεν τον αρχηγέτην της οικογενείας μας και προς βεβαίωσιν τούτου επισυνάπτομεν και ήδη εις την παρούσαν μας πιστοποιητικόν των οπλαρχηγών κυρίων Παπατσόρη και Τζανέτου Χριστόπουλου.

Διό παρακαλούμεν την Σ. επιτροπήν ταύτην ίνα περιθάψει προσηκόντως και ημάς ή αν δεν έχομεν βοήθειαν δεν μένει άλλο εις ημάς ειμί να πέσωμεν όλοι εις λήμνα.

οι ευπειθέστατοι

Λυμπέραινα Δημακόφυη δια χειρός εμού Ν. αιλιανοπούλου

Αθανάσιος Λυμπέρη Δημακόπουλος Νικολέτα και Αγγέλω Λυμπέρη Δημακοπούλου δι εμού Γ. αμπαριοτόπουλου».

Επίσης στον πλούσιο περιεχομένων φάκελο υπάρχει αναφορά και του ενός εκ των παιδιών του.

Τέλος υπάρχει και άλλο πιστοποιητικό, το οποίο υπογράφουν οι Τζανέτος Χριστόπουλος επίσης και ο εκ Σουλιμά Τριφυλίας οπλαρχηγός Αναγνώστης Παπατσώρης.

Δυστυχώς δεν ευρέθησαν στοιχεία περί της τύχης των αιτήσεων της χήρας και αν έτυχε κάποιας συντάξεως καίτοι είναι πασίδηλο από τα ανωτέρω παραστατικά αποδεικτικά στοιχεία ότι ο Λυμπέρης Δημακόπουλος εφονεύθη κατά την πρώτη μάχη της επανάστασεως. Ο λόγος είναι άγνωστος.

Έπειτα από τα ανωτέρω υποθέτουμε ότι δεν υπάρχει λόγος αμφισβητήσεως, ως προς το ότι ο Λυμπέρης Δημακόπουλος είναι ο πρώτος επώνυμος Έλληνας νεκρός του Αγώνα.

Όσον αφορά τον Σημαιοφόρο Κυριάκο Στογιόπουλο, τον οποίο μνημονεύει ο Αθανάσιος Κλωνάρης³² στην ιστορία της Μίνθης (Άλβαινας), όπου σημειώνει επί λέξει ότι «Ανάμεσα σε αυτούς που σκοτώθηκαν είναι και δύο Σημαιοφόροι, ο Λυμπέρης Δημακόπουλος από την Παύλιτσα και ο Κυριάκος Στογιόπουλος από του Κουθέκρα», δεν ανευρέθησαν αλλού στοιχεία, ούτε στο Αρχείο Χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης, ούτε στα Γενικά Αρχεία του Κράτους, ούτε και σε άλλο ιστορικό σημείωμα ή βιβλίο. Σε αναζήτηση επίσης στα Μητρώα της κοινότητος Κουμουθέκρα δεν ανευρέθη ούτε καν στοιχείο με το ανωτέρω επώνυμο συγγενούς του³³. Πάντως δεν αμφισβητούνται τα σημειούμενα από τον Κλωνάρη, έστω και αν δεν υπάρχουν στοιχεία γνωστά.

Όσον αφορά τους άλλους νεκρούς και αυτοί είχαν ονοματεπώνυμο, τόπο καταγωγής και τα λοιπά, αλλά οι έρευνες οι δικές μας απέβησαν άκαρποι, ως προ το ποίοι ήσαν.

Έτσι καταλήγουμε να έχουμε επίσημα στοιχεία μόνο για ένα επώνυμο νεκρό στην πρώτη αυτή μάχη, τον Λυμπέρη Δημακόπουλο. Εάν ανευρίσκοντο στοιχεία και για τους άλλους νεκρούς, βέβαια στην παρούσα ανακοίνωση θα τους αναφέραμε και θα διορθώναμε φυσικά τον τίτλο του παρόντος ως: «Οι πρώτοι επώνυμοι Έλληνες νεκροί της πρώτης μάχης του αγώνα».

Συμπέρασμα.

Τα ανωτέρω σημειούμενα καταδεικνύουν μια θλιβερά εικόνα περί της τύχης των απλών θυμάτων το Αγώνος και των οικογενειών των. Ότι δηλαδή την μερίδα του λέοντος των υλικών ή ηθικών αμοιβών για τις προσφερθείσες υπηρεσίες των κατά την επανάσταση την εκαρπώθηκαν οι οπλαρχηγοί, ενώ οι απλοί πρωτοπόροι στρατιώται αγνοήθηκαν παντελώς, έστω και αν προσέφεραν το αίμα τους για την επιτυχή έκβαση του Αγώνος.

Ευάγγελος πολ. Γιαννικόπουλος.

Παραπομπές.

1. Περί της μάχης αυτής αναφέρονται κυρίως οι κάτωθι ιστοριογράφοι της εποχής: **Θ ε ό δ ω ρ ο ς Κ ο λ ο κ ο τ ρ ώ ν η ς**, Διήγησις συμβάντων της Ελληνικής Φυλής από τα 1770 έως τα 1836, έκδοσις Εταιρ. Πελ. Σπουδών, 1981. **Λ ά μ π ρ ο ς Κ ο υ τ σ ο ν ί κ α ς**, Γενική Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασεως, έκδοσις Γ. Τσουκαλά. **Κ α ν έ λ λ ο ς Δ ε λ η γ ι ά ν ν η ς**, Απομνημονεύματα, έκδοσις Γ. Τσουκαλά. **Α μ β ρ ό σ ι ο ς Φ ρ α ν τ ζ ή ς**, Επιτομή της ιστορίας της αναγεννηθείσης Ελλάδος, έκδοση της Ετ. Πελ. Σπουδών, 1976. **Ι ω ά ν ν η ς Φ ι λ ή μ ω ν**, Δοκίμιον ιστορικόν περί της Ελληνικής Επανάστασεως, Αθήναι 1860. **Μ ι χ α ή λ Ο ι κ ο ν ό μ ο υ**, Ιστορία της Ελληνικής Παλιγγενεσίας ή ο Ιερός των Ελλήνων Αγών, έκδοσις Δημοσίας Βιβλιοθήκης Δημητσάνης, 1976. **Ν ι κ ό λ α ο ς Σ π η λ ι ά δ η ς**, Απομνημονεύματα, έκδοσις Αρχείων Ιστορίας των Νεωτέρων

Ελλήνων. Φώτιος Χρυσανθόπουλος (Φωτάκος), Απομνημονεύματα περί της Ελληνικής Επανάστασης, έκδοσις Ετ. Πελ. Σπουδών, 1974. Π. Πατρών Γερμανός, έκδοσις Δημοσίας Βιβλιοθήκης Δημητσάνης, 1975. Γενναίος Θ. Κολοκοτρώνης, Ελληνικά υπομνήματα, έκδοσις Χ. Ν. Φιλαδελφέως, Αθήνησι, 1856. Και επανέκδοση «Καγιάφας», Κυπαρισσία, 2011. Σπυρίδων Τρικούπης, Ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης, έκδοσις Γιοβάνη, 1968.

2. Σπυρ. Τρικούπης, όπ. αν. Α, 72.
3. Ιωάν. Φιλήμων, όπ. αν. Γ. 57.
4. Φωτάκος, όπ. αν. Α, 84
5. Γεν. Κολοκοτρώνης, ένθ. αν. σελ. 11.
6. Διον. Κόκκινος ενθ. αν. Α, 358.
7. Ιω. Κοσμόπουλος, ενθ. αν., τόμ. Α΄, σελ.139.
8. Τάκης Κανδηλώρος, ένθ. αν. σελ. 271.
9. Πρίγγουρης – Χαραλαμπόπουλος, Ένθ. αν. σελ.226.
10. Γιάννης Αντωνόπουλος, ένθ. αν. σελ. 20.

11. Για τη μάχη τ' Αγιοθανάση η λαϊκή μούσα δεν έμεινε αδιάφορη. Την τραγούδησε μάλιστα σε μερικά τραγούδια παραστατικά. Εκ των δημοτικών αυτών τραγουδιών έχουμε υπόψη μας εκείνο που έχει κατά-γράψει ο Γιάννης Κοσμόπουλος, όπως του το τραγούδησε ο Μίχος Τσαλα-φατίνος, 87 χρονών το 1902 στην Ανδρίτσαινα και το έχει συμπεριλάβει ο Τσέλαλης στη μυθιστορηματική βιογραφία «Πλαπούτας», έκδ. Γιαννί-κος, 1962, σ.173. Επίσης και τρία ακόμη, τα οποία έχει δημοσιεύσει ο Γιάννης Αντωνόπουλος στη μελέτη του «Στα στενά; τ' Αγιοθανάση», 1997, σσ. 30-31 και ένα που υπάρχει στην ανέκδοτη συλλογή δημοτικών τραγουδιών του γράφοντος Βλ. εφημ. «Η Πανολυμπιακή» Φύλλο 244, (Απρίλιος – Μάιος 2021).

12. Αμβρ. Φραντζής, όπ. αν. Α, 445.

13. Γιάννης Κοσμόπουλος, όπ. αν. σ. 135: «Ούτος (ο Κολοκοτρώνης) απέστειλε ταχυδρόμους παντού προς εξέγερσιν και εν Ολυμπία, δια του Γιατράκου και Μποζινάκη έγγραφε, «προσπαθήσατε να διώξετε τους Τούρκους με στρατήγημα, γιατί αυτοί είναι πολλοί και σεις λίγοι».

14. Γιάννης Κοσμόπουλος, όπ. αν. σ. 135.

15. Καν. Δεληγιάννης, όπ. αν. Α, 154. Ο αριθμός αυτός του Δεληγιάννη θεωρείται υπερβολικός. Περισσότερον προσεγγίζει την πραγματικότητα ο Γιάννης Αντωνόπουλος, ο οποίος σημειώνει ότι η επαρχία

Φαναρίου (Καζάς) τότε είχε 2.991 οικογενείας με 13.181 ψυχές, εκ των οποίων 4.000 ήσαν Οθωμανοί γενικώς και 9.121 Χριστιανοί.

16. 16.Αμβρ. Φραντζής, όπ. αν. Α, 447.

17. Γενναίος Κολοκοτρώνης, όπ. αν. 10., όπως και ο πατέρας του Θ. Κολοκοτρώνης, όπ. αν. 53.

18. Θ. Κολοκοτρώνης, όπ. αν. 52

19. Ως Φαναρίτες μαχητές εννοούμε τους Ολυμπίους μαχητές ή κατοίκους, της περιοχής της Ολυμπίας, οι οποίοι έλαβαν το όνομα, επειδή το σύνολο σχεδόν της περιοχής ανήκε διοικητικά επί Τουρκοκρατίας στον Καζά του Φαναρίου, εκτός μόνο είκοσι συνολικά χωριών τα οποία ανήκαν στον Καζά της Αρκαδιάς και ονομάζοντο Αρκαδινοί. Όμως και αυτοί ήταν Ολύμπιοι, ανεξάρτητα εάν διοικητικά ανήκαν σε άλλο Καζά. Κατά την διάρκεια της επανάστασεως οι Ολύμπιοι αυτοί αποτελούσαν ενιαίο σύνολο μαχητών σκληραγωγημένων, περισσότερο λόγω του ορεινού τόπου διαμονής των και έμπειρων περί τα όπλα και την σκοποβολή, δεδομένου ότι οι εξ αυτών κτηνοτρόφοι, οι περισσότεροι και επί τουρκοκρατίας έφεραν όπλα της εποχής, τη ανοχή των τουρκικών αρχών, προς προστασία των ποιμνίων τους από κλέφτες και άγρια ζώα. Επομένως εθεωρούντο και ήταν υπολογίσιμη μάχιμη δύναμη. Περί της διοικητικής διαιρέσεως επί Βενετών και Τουρκοκρατίας βλ. Δημ. Πετρόπουλου, Πελοποννησιακ Προωτοχρονιά 1961, Ε, 53.

20. Γεν. Κολοκοτρώνης, όπ. αν. 11

21. «Την ευγένειά σας καπετάν Θεοδωράκη αδελφικώς ασπάζόμεθα.

22. Ευρισκόμενοι εις τα Ρόβια με όλον το στράτευμα ελάβαμεν το γράμμα σας, και τους Φαναρίτας τους εξεβγάλαμε και τους έχομεν μέσα εις την Σουλτίνα εις το νερό, εξεφόρτσαν και μένουν απόψε εκεί, και εμείς τους έχομεν καρτέρι μη στρέψουν οπίσω, ηθέλαμεν να τους βαρέσωμεν, όμως είμεθα ολίγοι και δια τούτο σας δίδομεν την είδησιν όπου εις τον Άγιον Αθανάσιον ν' αφήσετε έως τριακοσίους στρατιώτας και από πάνω από του Δραγουμάνου να μας έλθη ιμινάτι ότι είμεθα πολλά ολίγοι και απόψε μένομεν απόκρισίν σας και ιμινάτι.

23. Εις τους ορισμούς σας αδελφοί Ανδριτσάνοι».

21. Μιχ. Οικονόμου, ένθ. ανωτ. Α, 83.

22. Οι περισσότεροι ιστοριογράφοι αναφέρουν το τοπωνύμιο ως Κομμένο Τζαμί, εκτός από τους Κοσμόπουλο και Αντωνόπουλο, οι οποίοι το σημειώνουν ως Καμένο Τζαμί, άποψη περισσότερο ορθή. Άλλωστε ο

τελευταίος εκ των ανωτέρω (ο Αντωνόπουλος) γόνος της Καρύταινας, δάσκαλος και συγγραφέας, γνωρίζει καλύτερον παντός άλλου τα τοπωνύμια του τόπου του.

23. Μιχ. Οικονόμου, ένθ. ανωτ. Α, 83.

24. Καν. Δεληγιάννης, όπ. αν. Α, 157.

25. Ιω. Φιλήμων, όπ. αν. 3 Γ Α 57

26. Φωτ. Χρυσανθόπουλος (Φωτάκος), Α 81

27. Χρ. Στασινόπουλος, Λεξικό της Ελλην. Γλώσσης Έκδοσις Δεδεμάδη, Αθήνα, 1976, Α 489.

28. Θανάσης Κλωνάρης, όπ. αν., 151.

29. Το γεγονός ότι υπογράφει χωρίς επίθετο μια γυναίκα δεν ήταν περίεργο. Την εποχή εκείνη και αργότερα μέχρι τα μέσα περίπου του περασμένου 20^{ου} αιώνα, υπήρχε το έθιμο, κατά το οποίο όταν μια γυναίκα ερχόταν σε γάμο, έχανε το οικογενειακό και βαφτιστικό της όνομα και αποκτούσε για την οικογένεια του συζύγου το όνομα αυτού, προσθέτοντας απλώς τον προσδιορισμό νύφη. Ούτως έχουμε, Παναγιώταινα Παναγιωτόνυφη (σύζυγο του Παναγιώτη, Λυμπαίραινα Δημακόνυφη, σύζυγο του Λυμπέρη, Γιώργαινα Γιωργόνυφη, σύζυγο του Γιώργη κ.λπ.)

30. Ο έπαρχος Ολυμπίας Δανιήλ Πανάς ήταν αγωνιστής κατά την διάρκεια της επανάστασεως και καταγόταν από την Κεφαλονιά. Επρόκειτο περί μορφωμένου ατόμου με νομικές σπουδές εις Πάδουα και Παρίσι και κατά την επανάσταση διακρίθηκε στην Πελοπόννησο και Δυτ. Ελλάδα.

31. Οι ανωτέρω υπογράφωντες ήταν οι Οπλαρχηγοί και οι λοιποί συμπολεμιστές του Λυμπέρη Δημακόπουλου, όλοι Ολύμπιοι.

32. Ο εκλιπών συγγραφέας, κατά δήλωση της ζώσης θυγατέρας του, κατέστρεψε εν ζωή το αρχείον του, και ως εκ τούτου είναι δύσκολη η αναζήτηση.